

Tosprogede elever i folkeskolens curriculum

– tørklæder, badeforhæng og leverpostej som et curriculumanliggende?

Antallet af tosprogede elever og indvandrere med anden kulturel baggrund i den danske folkeskole er på ingen måde uvæsentligt. I dag er mere end hver tiende elev i folkeskolen af anden etnisk herkomst (Seitzberg og Boldt 2006). Disse elever er og har længe været en del af folkeskolens virkelighed, selvom de generelt ikke er en del af skolens curriculum, og de oplever derfor i varierende grad dagligt flere kulturelt begrundede konflikter i skolen – konflikter og udfordringer, der derfor har været i fokus i et større, systematisk studie af lovgivningen og den politiske diskussion om skolelovgivningen fra 1975 til 2009 (Rausgaard 2009). Til grund for undersøgelsen var udvalgt en bred vifte af relevante (og delvist betændte) problemstillinger fra integrationsdebatten, nemlig spørgsmål om modersmålsundervisning og dansk som andetsprog, fritagelse for kristendomskundskab, hensyn til religiøse elever i seksualundervisningen, tilbud om badeforhæng eller lignende foranstaltninger i forbindelse med idrætstimerne, hjemkundskab og tilbud om halal-slagt kød i skolekøkkenerne, afholdelse af ikke-kristne helligdage og højtider, traditioner og skikke, herunder faste, bøn og brug af religiøs hovedbeklædning m.m.

Jeg skal her præsentere de væsentligste resultater fra denne undersøgelse og spørge, om tørklæder, badeforhæng og leverpostej ikke er et curriculumanliggende på det centrale statslige niveau.

IBEN LUNDAGER RAUSGAARD

Adjunkt, cand.mag., Slagelse Gymnasium
ir@slagelse-gym.dk

Integrationspolitik i folkeskolen

Det er ingen hemmelighed, at Danmark i dag er kendt som et land med en af de hårdeste udlændingepolitikker. Især har den såkaldte fireogtyveårsregel og Muhammed-kriserne rejst stor international kritik. I dansk sammenhæng mener man dog både i Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet, at integrationen har høj prioritet. Men der synes på trods af megen debat om folkeskolens kulturelle og integrationsmæssige konflikter at herske en stærk berøringsangst blandt politikere for at lave egentlig lovgivning på skoleområdet. At folketingsdebatten i hovedsagen således ikke har bidraget til nogen konkrete løsninger for skolerne, skyldes efter alt at dømme, at berøringsangsten går hånd i hånd med det faktum, at den lovgivning, der gælder for folkeskolen, består af rammelovgivning og således fastsætter mål og indhold for skolens undervisning. Den praktiske indretning af skolens fag og udfordringer er dermed lagt ud til kommunerne og skolerne selv at løse på lokalt plan. Med henvisning til dette decentraliserede skolesystem er det lykkedes beslutningstagere gennem mere end tredive år at undvige en konkret stillingtagen til og lovgivning om, hvordan skolerne skal løse fx spørgsmålet om badeforhæng. I forhold til den overordnede lovgivning er der altså ingen retningslinier for, hvordan den danske folkeskole skal tackle de konflikter, der opstår i kulturmødet mellem danske elever og elever med anden baggrund end dansk.

Undersøgelsens resultater hviler på en systematisk gennemgang af alle folketingsdebatter og al lovgivning (herunder alle hovedlove, bekendtgørelser og cirkulærer), der vedrører integrationsrelaterede spørgsmål for folkeskolen fra 1975 til 2009, samt pædagogiske og organisatoriske undervisningsvejledninger fra samme periode. Analysen tegner et billede af tre perioder med hver sin dagsorden. Jeg skal i det følgende kort skitsere nogle mønstre i debatten om integration i folkeskolen i de tre perioder: 1975-1993, 1993-2001 og 2001-2009 (Rausgaard 2009).

For perioden indtil 1993 gælder det, at integrationsrelaterede udfordringer generelt ikke problematiseres i folketinget. Kun to emner sættes på dagsordenen: For det første debatteres det igennem 70'erne ivrigt, om elever skal tilbydes fritagelse for den obligatoriske deltagelse i seksualundervisningen. Problematikeringen og politisering af dette emne, hvis opmærksomhed bestemt ikke er blevet mindre med årene, er i 1970'erne og 80'erne dog ikke foranlediget af bekymrede indvandrereforældre eller af kulturelle forskelle, men i første omgang af Kristeligt Folkeparti. Deres ihærdige forsøg på at gennemføre en frivillighed for faget blev dog ikke til noget.

Det andet debatpunkt gælder det stigende antal af problemer med afviklingen af badning og omklædning i forbindelse med idræt. I den forbindelse skriver Undervisningsministeriet i 1986 et cirkulære (Uvm. 1986), der i al sin korthed anbefaler, at indvandrerbørns deltagelse i idrætstimerne skal sikres ved at give mulighed for, at de får separate bade- og omklædningsrum. Cirkulæret blev behandlet i folketinget. Denne debat afstedkommer imidlertid ingen ændringer. Med undtagelse af tilbuddet om modersmålsundervisning og sparsomme tilbud om danskundervisning tilbydes indvandrere og tosprogede elever i skolen indtil 1993 ingen hensyn eller opmærksomhed i det statslige centrale curriculum.

Med regeringsskiftet i 1992 tages spørgsmål om integration og tosprogede i skolen oftere og oftere op i folketinget. Spørgsmålet om finansiering af modersmålsundervisningen løber dog med den største opmærksomhed, men også øvrige emner behandles, omend sporadisk. Man kan tale om to mønstre i debatten: For det første problematiseres emnerne først i folketinget *efter*, de har været omtalt i medierne. For det andet er de fleste emner blevet problematiseret af det daværende Fremskridtspartiet og senere af Dansk Folkeparti. Disse partier var bekymrede, både med hensyn til statens finansiering af modersmålsundervisningen og i forhold til de særhensyn, de mente, skolerne tager til de elever, der har anden sproglig eller kulturel baggrund. Det er især i forhold til de kulturelt og religiøst begrundede konflikter, der er i forbindelse med idræt, kristendomskundskab, markering af religiøse helligdage og hjemkundskab, at de politiske højrefløjspartier står fast på, at folkeskolen er *dansk*, og at den følgelig skal hvile på dansk (kristen) kultur og traditioner.

I januar 1998 fremsætter daværende undervisningsminister Ole Vig Jensen et lovforslag om en forstærket integration af børn af flygtninge og indvandrere i folkeskolen (L 162, 1998). Lovforslaget blev efter sin første behandling genfremsat uændret tre måneder senere af den ny undervisningsminister Margrethe Vestager, og forslaget endte med at blive vedtaget på trods af modstand fra DF, FP og Enhedslisten. Loven, som blev kendt som den første integrationslov, forpligtede kommunerne til bl.a. at etablere særlige sprogstimuleringsstilbud for tosprogede børn over tre år, hvis danskkundskaber skulle øves, inden de begyndte skolegang (L 165, 1998). For faget idræt gælder det, at Undervisningsministeriet fortsat anbefaler, at der vises hensyn til de elever, der af kulturelle eller religiøse årsager ikke ønsker at deltage i omklædning og badning uden særlige foranstaltninger hertil (Faghæfte 1995, s. 33).

Vi ser således i 90'erne eksempler på en svag tendens til at anerkende retten til forskelligheden mellem eleverne, og på trods af de mange protester fra hovedsagligt FP og DF virker det politiske flertal i denne periode ikke afvisende over for at tage hensyn til elever med anden kulturel baggrund.

I folketingsdebatterne for tiden efter 2001 fylder spørgsmålet om modersmålsundervisning stadig meget, men også de øvrige emner har her fået en del opmærksomhed. Endvidere er helt nye spørgsmål bragt på banen, nemlig spørgsmål om religiøse og kulturelle skikke såsom brug af tørklæde, faste i forbindelse med ramadan samt tilladelse til bøn i skolerne.

Tolerance og særhensyn er dog efter indgangen til det ny årtusinde på retur. De hensyn, der i nogen grad prægede 90'ernes politik, tages der ikke flere af efter år 2001. Det er et klart mønster, og der er mange eksempler herpå. Fx var daværende undervisningsminister Ulla Tørnæs ikke positivt stemt over for de forsøg, Århus Kommune ville lave med tosproget undervisning, altså undervisning på dansk og et andet sprog (eksempelvis arabisk) på samme tid. Hun fastholder, at skolen er dansk, og at undervisningssproget følgelig også skal være dansk. I det hele taget er tiden efter 2001 præget af en altoverskyggende prioritering af *det danske* som udgangspunktet for integration. Dette ses tydeligt i fravalget af modersmålsundervisningen (BKG 618, 2002) og med satsningen på dansk som andetsprog (L 135, 2005) samt loven om obligatorisk sprogstimulering på dansk (L 194, 2004). De problemer og konflikter, der præger skolernes dagligdag, vil VK-regeringens undervisningsministre næsten uden undtagelse ikke forholde sig til. Bertel Haarder udtaler endda, at han »... ikke er minister for tørklæder, badeforhæng og leverpostej.« Det vil han i stedet »... overlade til ledelsen af børnehaver, vuggestuer og skoler at tage sig af.« (S 3391, 2007).

En ny curriculumdebat?

Faktum er altså, at de integrationspolitisk mest kontroversielle emner for folkeskolen har været debatteret igennem en periode på op til godt tredive år. Men på trods af den megen snak om badeforhæng og halalslagtet kød og på trods af de (få) anbefalinger, der er givet fra beslutningstageres side, eksisterer problemerne stadig, og der findes endnu ingen faste retningslinier, tilbud og hensyn, som skolerne og lærerne kan og skal indrette sig efter i deres forsøg på at finde løsninger. Imidlertid skal det dog ikke glemmes, at mange skoler forsøger at løse problemerne.

I en ny undersøgelse foretaget af *Politiken* bekræftes det, at de danske folkeskoler allerede har inkorporeret flere religiøse hensyn i skolernes indretning (Hüttemeier og Siefert 2010). Det er især særlige baderum og ekstra fridage i forbindelse med religiøse højtider, det drejer sig om. Undersøgelsen viser, at hver fjerde skole har lavet særlige baderum, mens en tredjedel har givet ekstra fridage under religiøse højtider.

Om disse hensyn har der i de senere år været en del debat i folketinget, men paradoksalt nok primært i forbindelse med et lovforslag, der skulle forbyde, at folkeskolen tager religiøse hensyn til minoritetsgrupper. Således formulerer DF i sit forslag fra december 2008, at der for skolerne skal gælde et forbud mod at tilbyde halalslagtet kød, forbud mod religiøst begrundede bade faciliteter, stop for særlige hensyn til andre trossamfunds helligdage og endelig et generelt forbud mod særlige hensyn (B 76, 2008). Forslaget blev forkastet i Uddannelsesudvalget (B 76, 2009). Ved et lignende spørgsmål – igen fra DF – forklarer Ulla Tørnæs på linie med sine forgængere og efterfølger, at der af hensyn til skolernes selvstyre ikke kan opstilles retningslinier fra centralt hold for, i hvilket omfang hensyn skal tages (S 4198 og S 4199, 2003).

Vender vi blikket tilbage til virkeligheden på skolerne, ser vi, at mange skoler til stadighed har store problemer i forhold til især idræt, hjemkundskab og helligdage. Flere skoler/kommuner har allerede løst disse problemer, mens de dog mange andre steder stadig spørger. Idet der fra centralt hold ikke stilles fælles retningslinier og krav til alle skoler om særlige tilbud og hensyn (fx i form af simple og fleksible påbud om at tilbyde bade forhæng, lænde klæde eller anden foranstaltning til de elever, der ønsker det), svigter staten kommunerne og skolerne. Med tanke på den store integrationsindsats, vi så gerne vil se lykkes i Danmark, kan man spørge, om det er rimeligt at tage dette fuldstændige hensyn til skolernes selvstyre, eller om disse hensyn og tilbud i et vist omfang kan tænkes ind i den danske folkeskoles nationalcurriculum?

Litteratur

B 76: Forslag til folketingsbeslutning om at fremme kulturel integration ved at forbyde kulturelt/religiøst betingede særhensyn til minoritetsgrupper. Af 19. december 2008.

B 76: Betænkning over forslag til folketingsbeslutning om at fremme kulturel integration ... Af 31. marts 2009.

BKG nr. 618: Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning af børn fra medlemsstater i Den Europæiske Union, fra lande, som er omfattet af aftalen om det Europæiske Samarbejdsområde, samt Færøerne og Grønland. Af 22. juni 2002.

- Hüttemeier, Christian og Saietz, Dorrit: »Folkeskolen tager religiøse hensyn«. *www.politiken.dk*
URL: <http://politiken.dk/indland/article901770.ece>, 17. februar 2010.
- Jönsson, Heidi Vad og Petersen, Klaus: *Danmark: Den nationale Velfærdsstat møder verden 1960 – 2000*. Endnu uudgivet.
- Kristjánsdóttir, Bergthóra og Timm, Lene (2007): *Tvetunget uddannelsespolitik. Dokumentation af etnisk ulighed i folkeskolen*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Kristjánsdóttir, Bergthóra (2005): »Der kan måske monteres badeforhæng foran bruserne?«. I Krejsler, Kryger og Milner (red.) (2005): *Pædagogisk antropologi – et fag i tilblivelse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- L135: Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen, styrket undervisning i dansk som andetsprog, herunder udvidet adgang til at henvise tosprogede elever til andre skoler end distriktsskolen. Af 1. april 2005. (Lov nr. 594 af 24. juni 2005.)
- L162: Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen, forstærket integration af børn af flygtninge og indvandrere. Fremsat skr. 21. januar 1998, Till. A 3136.
- L165: Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen, forstærket integration af børn af flygtninge og indvandrere. Lovforslag som vedtaget, Till. C 524.
- L194: Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen, obligatorisk sprogstimulering af tosprogede børn. Af 4. juni 2004.
- Mikkelsen, Flemming (2001): *Integrationens paradoks. Indvandrere og flygtninge i Danmark – mellem inklusion og marginalisering*. København: Catinét.
- Rausgaard, Iben Lundager (2009): *Integration og folkeskolen – en analyse af lovgivningen og folketingsdebatten vedrørende integrationsindsatsen i den danske folkeskole, 1975 – 2009*. Speciale ved Center for Historie, Syddansk Universitet Odense.
- Seitzberg, Stine Albeck og Boldt, Lars Ebsen: »Elever med anden etnisk herkomst end dansk i grundskolen 2007/08«. I *UNI-C Statistik og Analyse*. 19. december 2006.
- Spørgsmål til Undervisningsministeren, nr. S 4198 og 4199 af 6. august 2003.
- Spørgsmål til Undervisningsministeren, nr. S 3391 af 8. marts 2007.
- Undervisningsministeriets cirkulæreskrivelse af 13. januar 1986 om indvandrerbørns deltagelse i idrætsundervisning.
- Undervisningsministeriet (1995-2001): *Faghæfte – Idræt (bd. 6)*. København: Undervisningsministeriet. S. 33.